ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—2975
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ—25—ՕԳՈՍՏՈՍ—1881
Ն. Տ.—6—ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ—1881

ԳԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համր.	7	Մէջ.
» » Գաւառաց »	9	»
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ »	4	»
» » Գաւառաց »	5	»
Օտար Թղթատարով ղրկուած	2	Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ՄԱՍԻՍ
ԼՐԱԳԻՐ

20 Փարայ
ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ
20 Փարայ
ՉԻ ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼԸ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ Է
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ճանբու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն Խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղել, Կ. Պոլիս Պահճէ—Գափու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ճանբու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Ցրուած նամակ, յօդուած, ետ չեն տրուիր։

ՉԻ ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼԸ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ Է

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական լուրեր. — Խառն լուրեր. — Ազգային լուրեր. — Միացեալ Ընկերութիւնք Հայոց, Հիմնագիր Տընօրէն ժողովոյ. — Կաթողիկոսական խնդիր Կիլիկիոյ, յօդուած Տ. Համբարձում Խիլքճեանի. — Թերթօն. Մասիս. — Առատրական. — Մեզպուրեան վարժարան. — Ազդք. — Դրամ. — Ծանուցմունք։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աթէնք 5 սեպտ.

Ամիրոյէն կը հեռագրեն թէ Թուրքական իշխանութիւնք չեն ուզած սոյն գաւառակին մի քանի գիւղերն Հելլենական զօրաց յանձնել՝ պատճառելով թէ վեցերորդ բաժնին կը վերաբերին։ Այս խնդրութիւնն յանձնախմբին և Հիւսթէֆ փաշայի ծանուցուեցաւ, և հաւանական է որ դիւրութեամբ կարգադրուի։

Քարտիցայէն լուր կուտան թէ Հելլենական զօրաց մանելուն առթիւ երեկ իրիկուն եղած լուսավառութենէն հըրդեհ ծագելով 150 խանութ այրեր են։

Գահիրէ 5 սեպտ.

Պայրամէն յետոյ Նախարարաց փոփոխութեան նախատեսութիւններն իրականութիւն չգտան։ Ըստ ամենայն երեւութի, Րիազ փաշայի Նախարարութիւնն անփոփոխ պիտի մնայ։

Լոնտրա 5 սեպտ.

Նոր խռովութիւնք ծագեցան շաբաթ օրը Լիմէրիքի մէջ (Իռլանտա)։ Ոստիկանութիւնը պարտաւորեցաւ հրակ ընել խռովարարաց վրայ, և 16 անձինք վիրաւորեցան։

Պէրլին 5 սեպտ.

Որոշուեցաւ որ ամսոյս 9ին կայսրը Զարին հետ պիտի տեսակցի Տանցիկի մէջ։

Նիւ-Եորք 4 սեպտ.

Նախագահը դարմանող բժիշկներն որոշեցին այսօր թէ հիւանդին կազդուրման համար օդափոխութիւն հարկաւոր է։ Հետեւաբար Նախագահը վաղը Լոնկպրանչ պիտի փոխադրի։

Նոր Մէքսիկոյի Հնդիկները նոր յաջողութիւններէ քաջալերուելով՝ հետապնդութեան ելած Տարր զօրավարն և երկու գումարտակ հեծելազօր ջարդեցին։

Այս առտու հասած հեռագիր

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

Փարիզ 5 սեպտ.

Ահաւասիկ համեմատականի մնացած 64 ընտրութեանց վերջին արդիւնքը.

Հանրապետականք 56.
Միապետականք 3.
Պօնաբարդեանք 5։

Հանրապետականք տասն աթոռ շահեցան և երկու կորուսին։ Շահուած տասն աթոռներուն եօթը Պօնաբարդեաններէն և 3ը միապետականներէն խլեցին։

Այս վերջին արդեանց համեմատ երեսփոխանական ժողովը պիտի ունենայ, գաղթականութեանց ութ ընտրութիւններէն զատ,

459 Հանրապետական.
47 Պօնաբարդեան.
41 Միապետական։

Լոնտրա 5 սեպտ.

Հնդկաստանէն կը հեռագրեն առ Թայմզ.

«Էյուպ խան ծանոյց թէ ես կը կենամ Ապտիւլ Րահման Էմիրին հետ մարտնչելու դիտաւորութենէն, և թէ Անգլիացւոց դէմ բացուելիք կրօնական պատերազմին չպիտի ընդդիմանայ։»

Փարիզ 5 սեպտ.

Այսօր Շարանթոնի մօտ երկու կառախումբ իրարու զարնուելով, 17 հոգի մեռան և 20ի չափ վիրաւորեցան։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Վեցերորդ շրջանակի (Բերայի և Ղալաթիոյ) Թաղապետութեան նախորդ նախագահ Համիտ պէյ կայսերական Թանգարանայ տնօրէն անուանեցաւ Իւլայի աստիճանաւ։

— Մալըքաջըքի անգլիական դեսպան Լօրտ Տըֆըրին անցեալ շաբթու ծանուցագրով մ'իմացուց Բ. Դրան թէ Կիպրոսի եկամուտներուն յաւելուածն Անգլիոյ կառավարութեան երաշխաւորած 1855ի փոխառութեան տոկոսն և գլխամասը վճարելու գործածուելով, Օսմանեան գանձուն չպիտի յանձնուի։

— Լէվընթ Հէրըլտ Պաղտատի կառավարիչ Իպրահիմ Էֆէնտիի պաշտօնանկութեան վրայ կը խօսի, զոր անցեալ օր Թայմզ լրագիրը լաւ նշան մը կը համարէր հայաբնակ գաւառացմէջ բարենորոգմանց գործադրութեան համար։ Թայմզ այս պաշտօնանկութիւնը կը վերագրէր Լօրտ Տըֆըրինի ազդեցութեան։ Լէվընթ Հէրըլտ կ'ըսէ թէ կարնոյ գեր հիւպատոս Պ. Էվէրէթ, որ Պաղտատ կը դառնար վերջերս, կառավարիչ Իպրահիմ Էֆէնտիի կատմամբ գէշ դիտողութիւն պատճառելիք տեղեկութիւններ հաղորդած էր դեսպանին, որ զանոնք Բ. Դրան ուշադրութեան ներկայացուց, Բ. Դուռն ալ ուրիշ աղբիւրներէ նմանօրինակ տեղեկութիւններ ստացած լինելով, պաշտօնանկ ըրաւ Պաղտատի կառավարիչը։

— Եղիպտական պատուիրակներն երէկ երկրորդ նիստ ըրին Պետական խորհրդոյ պաշտօնատան մէջ։ Առ այժմ մանրամասն տեղեկութիւնք չկան բանակցութեանց մասին, բայց Վագըթ կ'ըսէ թէ Սէրվէր փաշա պատասխան տուեր է ինչ ինչ հարցմանց, զորս Եւրոպացի պատուիրակք յառաջադրած էին՝ տէրութեան եղիպտական միջոցներուն և պատուիրակաց թողուելիք հասութից մասին։

— Ռակուզայէն եկած լուրեր կը ծանուցանեն թէ Հէրսէքի մէջ նորէն ապստամբութիւն ծագեր է։ Քսան Աւստրիայի զօրականք և երկու ոստիկան զինուորք սպաններ են։ Աւստրիացիք Թրէպինէի և Րակուզայի միջև հաղորդակցութիւնները պահպանելու համար փոքր ամրոցներ գրաւած են։

— Վիէննայի Բոլիթիշէ Քօրէսբօնտէնց լրագրին խօսքին նայելով՝ Տէրվիշ փաշան Ալպանիացիները խաղաղեցնելու և հնազանդութեան բերելու գործին մէջ դժուարութեանց կը հանդիպի։ Ճաքովայի մօտ Ռէքա ըսուած տեղը բնակիչք զէնքով դիմադրեր են երկու փաշա զօրաց, որք զինուորագրութիւնը դիւրացնելու գնացած էին, և զանոնք ետ քշելու հարկադրեր են։ Ասկէ զատ, զրոյց կը պտըտի թէ Ալպանիոյ մէջ նոր ապստամբութիւն մը կը պատրաստուի, որոյ նպատակն է Ալպանիոյ նահանգն ինքնօրէն հրատարակել ընդ գերիշխանութեամբ Բ. Դրան։

— Փրիշթինայէն Լէվընթ Հէրըլտի ուղղեալ նամակ մ'ալ կը ծանուցանէ թէ Տէրվիշ փաշան Ալպանիացիները կատարելապէս հընազանդեցնելու համար օգնութիւն խնդրեր է պատերազմական պաշտօնատունէն, նա ալ պէտք եղած հրամանները տուեր է Մանասթըրի երրորդ զօրաբանակին։

— Օսմանեան և Եւրոպացի պատուիրակաց առաջին գումարման մէջ, երբ փոխանորդագրերը կը ներկայացուէին, Սէրվէր փաշան հանրածանօթ Պ. Թօքվիլի մէկ նամակը կարդաց, յորում Ֆրանսացի արժեթուղթ այդ նախկին պատուիրակը կը յայտարարէր թէ ինք կը ներկայացնէ այժմ արժեթղթոց այն մասն, որք Պ. Վալֆրէի պատուիրակութիւնը չեն ընդունիր, և թէ ինք անձամբ Կ. Պոլիս չկրնալ գալուն համար՝ իւր կողմէ պատուիրակ կը կարգէ զՊ. Նօպլ։

Այս նամակին վրայ ինչ ինչ խորհրդածութիւնք տեղի ունեցան յանձնախմբին մէջ։ Որովհետեւ Պ. Թօքվիլ իրեն այժմ իսկ Ֆրանսացի արժեթղթոց ներկայացուցիչ լինելուն ի հաստատութիւն վկայագիր մը չէր հանած, որոշուեցաւ ի նկատ չառնուլ իւր պահանջումը. բայց եթէ Պ. Նօպլէ գրաւոր առաջարկներ ներկայացնէ յանձնախմբին, ատ նկատողութեան պիտի առնու, և ի հարկին բերանացի բացատրութիւններ ալ պիտի պահանջէ ի նմանէ։

— Կ'ըսուի թէ պատուհետև անշարժ ստացուածոց առուծախի գործողութիւնները՝ նոյա գըտնուած թաղապետական շրջանակներուն մէջ պիտի կատարուին։

— Լէվընթ Հէրըլտ կը ծանուցանէ թէ Պարկաստանի Շահն, որ ի մօտոյ նոր ուղեւորութիւն մը պիտի ընէ յԵւրոպա, այս անգամ Կ. Պոլիս չպիտի գայ։ Իւր առջի բարեկամական տրամադրութեանց այս փոփոխումը կը վերագրուի Շէյխ Ուպէյտուլլահին ալ Կ. Պոլսոյ մէջ ներկայութեան. զի Շահը կը նկատէ թէ ինք և իւր իշխանութեան դէմ ապստամբող և իւր հըպատակները ջարդող ապստամբապետը չեն կրնար մի և նոյն ժամանակ հիւր լինել Վեհ. Սուլթանին քով։

— Թուրք լրագրերէն ոմանք ծանուցին թէ Դարդանէլի մէջ բանտարկեալ Ալպանիացի Պէյերն ազատ թողուեր են Պայրամի առթիւ։ Ըստ նորագոյն տեղեկութեանց, Ալպանիացիք դեռ բանտարկեալ են։

— Աղեքսանդրիայէն օգոստ. 27 թուով կը հեռագրեն Թայմզ լրագրոյն թէ Եգիպտոսի Անգլիական գործակատար Պ. Մալէթի Կ. Պոլիս երթալուն նպատակն է կարգադրութիւն մ'ընել, որուն համեմատ Անգլիական, Ֆրանսական և Օսմ. զօրքերէ բաղկացեալ խառն զօրաբանակ մը պիտի գրաւէ Եգիպտոսի երկիրն՝ Եգիպտական արդի դժգոհ բանակին զէնքերն առնուած և Հօլանդայ ցրուած միջոցին բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Բայց մեռ կողմէ ալ կը վախցուի եղեր որ այս օտարազգի զօրաց երեւումն ինքնին խռովութեան նիւթ մը լինի Եգիպտոսի մէջ։

— Սուտանի ապստամբութիւնն, ըստ նորագոյն տեղեկութեանց, բոլորովին կրօնական հանգամանք մ'ունի։ Ապստամբութեան գլուխը կը գտնուի մոլեռանդ Շէրիֆ մը, որ Շունարցի «սուրբ» մ'է եղեր, և որոյ վարդապետութեան հիմն առ է թէ իսլամութիւնը պէտք է մէկ պետութիւն կազմէ, իրեն կեդրոն ունենալով Խալիֆայութիւնը։ Տարակոյս չկայ թէ, իսլամական տեսակէտով, այս վարդապետութիւն ուղիղ է կատարելապէս, բայց թէ իսլամութեան դատին համար ո՛րչափ օգուտ կրնայ ունենալ այն խռովութիւնը զոր Շունարցի Շէրիֆը կը յարուցանէ կեդրոնական Ափրիկէի մէջ, և այն ալ տարւոյն այս եղանակին մէջ,—բոլորովին տարբեր խնդիր մ'է այդ։

— Երէկ Գարաքէօյի կամուրջին վրայ սպանիչ ոճիր մը գործըւեցաւ։

Իւսկիւտարցի Սարգիս Խաչատուր անուն հայազգի մը ժամ 7ին միջոցներն Իւսկիւտարի շոգենաւէն ելնելով՝ Կ. Պոլիս եկած միջոցին, իւր որդին, 20—22 տարեկան երիտասարդ մը, կամուրջին վրայ դէմն ելնելով, ռեվօլվէր մը պարպեց հօրը վրայ, որ անմիջապէս ինկաւ մեռաւ. իսկ հայրասպանը բռնուելով ոստիկանութեան դուռը տարուեցաւ։

Այս սոսկալի ոճրագործութեան առիթ եղող պարագաներն հետեւեալ կերպիւ կը պատմուին։ Սարգիս Խաչատուրն իւր կնոջ կենդանութեան ժամանակ ուրիշ կին մը սիրելով, իւր օրինաւոր կինը գըրեթէ միշտ կը թշնամանէ և երբեմն ալ կը ծեծէ եղեր, այնպէս որ խեղճ կինը չդիմանալով վերջապէս կը հիւանդանայ ու կը մեռնի եօթն զաւակ թողլով։ Խաչատուր՝ իւր կընոջ մահուանէն յետոյ՝ սիրուհւոյն հետ կ'ամուսնանայ և կ'ուզէ իւր բոլոր ստացուածքը նորա վրայ դարձնել։ Այս նպատակաւ՝ երէկ թաղըրիր տալու կ'երթայ եղեր, զոր իմանալով անդրանիկ որդին, չէ կըրցեր իւր բարկութիւնը զսպել և վըրէժխնդիր ոճիրը մտադրեր է։

— Կ'ըսուի թէ Օտէսայի վերջին շոգենաւով մարաքարաքէս Օտեսա տարուած պտուղները տեղւոյն քաղաքապետութեան հրամանաւ ծովը թափուեր են պատճառելով թէ Թուրքիոյ այգիներն ու պտղատու ծառերն հիւանդութիւն ունին։

— Շաբաթ օրը Թոփհանէ Ցալութիւն անուամբ Հայ դահվէճի մը՝ Ստեփան անուն նպարավաճառի մը հետ կռուի բռնուելով, վերջինը դանակի հարուածով զարկաւ սպաննեց զաւայինն։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Պատրիարքարանն տակէ առաջ լսած լինելով թէ Իւչ Քիլիսէի վանքէն (Պաղտատի գաւառ) հարիւրի չափ թանկագին և չքնաղ մագաղաթեայ ձեռագրեր Քրդաց կողմէ յափշտակուած են, կարնոյ Գեր. Առաջնորդին հրահանգ տուած էր որ զանոնք գտնել տալու համար հարկ եղած ջանքն ընէ։

Կարնոյ Գեր. Առաջնորդին կողմէ այս խնդրոյն նկատմամբ Պատրիարքարան հաղորդուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի որ այդ ձեռագրերը 20-25ի չափ են, և թէ վերջին պատերազմի ժամանակ Տ. Ղուկասոֆի բանակին յետս նահանջած պահուն՝ Քրդերն Իւչ Քիլիսէի վանուց ուրիշ գոյից հետ, զորս վանահայրը բռնաբարձ չունենալուն պատճառաւ չէ կրցեր փոխադրել, նաեւ այդ ձեռագրերը կողոպտեր և զանազան կողմեր տարեր վաճառեր են։

Ս. Պատրիարքը կարնոյ Գեր. Առաջնորդին կրկին յանձնարարեց որ այդ ցրուած ձեռագրերն հաւաքելու համար ամեն ջանք ի գործ դնէ։

—

Գաղատիայէն Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնք՝ վիճակին Սթանօզ գիւղի ժողովրդեան սովու ենթարկուած լինելը ծանուցած և օգնութիւն խնդրած լինելով, Ս. Պատրիարքը թէ՛ Բ. Դրան և թէ՛ Սովելոց Յանձնաժողովին հաղորդած էր այս տեղեկութիւնները՝ պէտք եղած օգնութիւնն ընծայելու համար։

Սովելոց Խնամատար կեդրոնական Յանձնաժողովը՝ սաւդելով որ Սթանօզ գիւղի ժողովուրդն ողբալի վիճակի մէջ է, իւր գործակալին ձեռօք՝ յիսուն ոսկւոյ արժողութեամբ ալիւր բաշխել տըւեր է տեղւոյն Հայ, Բողոքական և Թուրք սովելոց, առանց ազգի և կրօնի խտրութեան։

—

Պոլանըխ գաւառի Լիզ, Աղական, Բրդաշէն և կողակ գիւղերու Հայոց սեպհական կալուածները տեղական կառավարութիւնն ուղելով գաղթական Չէրքէզներու տալ ի բնակութիւն, մինչդեռ այդ կալուածներն արդէն ըստ օրինի տէրութեան Թափու եղած են Հայոց վրայ, Ս. Պատրիարքը Բ. Դըրան Թաղրիր մատոյց և խնդրեց որ Բաղէշի կուսակալութեան հրամանագիր մ'ուղղուի այդ ապօրէն գրաւումն արգիլելու համար։

—

Կիլիկիոյ Թէժէրէն Քիլիսի իտարէի ժողովին վերակացմութեան առթիւ ընտրուած երկու Հայ անդամները ժողովականութենէ մերժուած և նոցա տեղ ուրիշ հասարակութենէ ընտրեալ անդամներ ընդունուած լինելով, Հալէպէն այս մասին Պատրիարքարան հասած տեղեկութեանց վրայ՝ Սրբազան Պատրիարքը Բ. Դրան խնդիր մատուցեր էր որ այդ իրաւունքը չզլացուի Հայոց քանի որ մեծամասն են թուով։

Փոհութեամբ կը լսենք այժմ թէ Բ. Դրան հրամանաւ՝ Քիլիսի իտարէի ժողովէն դուրս ձգուեր է անդամներէն մին, և նորա տեղ Հայոց ազգէն անդամ մ'ընդունուեր է նոյն ժողովին մէջ։

—

Պուլանըխէն և Մանազկերտէն Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնք՝ այն կողմերու Հայ ժողովըրդեան վրայ՝ չատ սրտայօղ են, և կայսերական բարեխնամ կառավարութեան ուշադրութեան արժանի։

Տեղական կառավարութեան կողմէ սովու տուն Հայոց փոխ տրուած ցորենին փոխարէնը թէ և հնդապատիկ վճարուած է, սակայն միշտ մի և նոյն հաշւոյն նորանոր պահանջներ կը լինին, և Հայերն իրենց կալուածներն և գոյքերն, և այլ ինչ որ ունին գրաւի դնելով հանդերձ՝ տակաւին ազատած չեն պարտքէ։ — Ուրիշ տեսակ հարստահարութիւններէ ալ կը դանդատուի։

Ս. Պատրիարքն այս տեղեկութիւններն առնլով՝ Բ. Դրան բողոք բարձաւ հարստահարութեանց հեղինակներուն դէմ, և կեղեքեալ Հայոց վիճակին վրայ կայսերական կառավարութեան գթութիւնն հայցեց։

—

Կը լսենք թէ Հակահասունեան ազգայինք 500ի չափ ստորագրութեամբ հանրագիր մը մատուցեր են երէկ Առաջին նախարարին, յորում իրենց Ազգային վարչութեան վաւերացումը կը խնդրեն իբրև անկախ մարմին կաթոլիկ Հայոց Պատրիարքարանի իշխանութենէն։ Բարձր. Սայիտ փաշա սիրալիր ընդունելութիւն մ'ընելով խոստացած է քիչ ժամանակէն կարգադրել այս գործ։

—

Կարնեցի պատուաւոր վաճառական և Օտեանց բարեհամբաւ գերդաստանին փեսայ Մեծ. Յակոբ Էֆէնտի Նշկեան, որ երկու տարի առաջ կարին գնացած էր, այս շաբթու Կ. Պոլիս վերադարձաւ իւր ընտանեաց հետ։

—

Եւդոկիայէն Հրաչեայ ստորագրութեամբ երկրորդ նամակ մ'եկած է մեզ ի պատասխանի Գեր. Վահան վարդապետի պատասխանագրոյն որ Մասիսի 2949 և 2951 թիւերուն մէջ հրատարակած էր։

Իմանալով որ կեդրոնական վարչութիւնը Վահան վարդապետի բողոքանաց վրայ խնդիրն իւր ձեռքն առած և տեղւոյն գաւառական ժողովէն տեղեկութիւն խընդրած է, մեք ևս գործին վրայ կատարեալ և ճիշդ տեղեկութիւն ըստանալու և անկողմնակալ կերպիւ դատողութիւն ընելու համար այն պաշտօնական տեղեկութեանց գալուն սպասել արժան դատեցինք։ Հետեւաբար տեղի չունիմք Պ. Հրաչեայի երկրորդ նամակին հրատարակման, որ վարդապետին մխաած դայթակղական գործոց հաստատութիւն տալու նպատակաւ գրուած է։

ՄԻԱՑԵԱԼ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՅՈՑ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

Աւասիկ այն կարևոր Հիմնագիր, զոր Միացեալ Ընկերութեանց Տնօրէն ժողովը կեդրոնական ժողովին ներկայեց վերջին նստին մէջ, իւր Ատենապետ Տ. Մինաս Չերազի ձեռամբ ; Հիմնագիր, որոյ վրայ մեր տեսութիւնը կը յայտնեմք յառաջիկայ թիւերով։

Տեարք երեսփոխանք,

Միացեալ Ընկերութեանց կեդրոնական ժողովոյ յունիս 21 ի նըստին մէջ, երբ արդի Տնօրէն ժողովըն առաջին անգամ կը ներկայանար Ձեզ, պատուարժան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ չ'ունէինք ի ձեռին բաւական մանրամասըն յայտագիր մը մեր բռնելիք ուղղութեան նկատմամբ։ Չ'ունէինք արդարև, և չ'էինք կարող ունենալ, զի դեռ ժամանակ ունեցած չ'էինք մանրամասն ուսումնասիրել Ընկերութեան ներկայ կացութիւնն, որոյ վրայ կարելի է չափել ապագայն։ Այսօր, կատարած լինելով հարկ եղած քննութիւնն, կը փութամք պարզել Ձեր առջև մեր յայտագիրը։

Տնօրէն ժողովը համոզուած է թէ Միացեալ Ընկերութիւնք, որք նպատակ ունին կրթութիւն ծաւալել Հայաստանի և Կիլիկիոյ մէջ, իմաստուն և ամենէն աւելի արդիւնաւոր գործ մը կատարած կը լինին եթէ դաստիարակութեան նախնական աստիճանները միայն մշակեն։ Մեր Ընկերութիւն, որքան փայլուն ապագայ ալ որ կարենայ ունենալ, չը պիտի կարենայ ձեռք ձգել անսպառ գանձեր, Ասիական Տաճկաստանի մէջ բարձրագոյն կրթութիւն ծաւալելու համար, հըսկայ գործ, որում ձեռնարկած է Բաբելի Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնըն՝ չը գիտեմք ո'ր աստիճան յաջողութեամբ. միւս կողմանէ, մեր գաւառացի ազգայնոց կրթական վիճակն ա'յնքան յետնեալ է որ ընտիր նախակրթութեան մը կը կարօտի այսօր, որպէս կը հաստատեն մեր ստացած տեղեկութիւնք։

Տնօրէն ժողովը, իրաց այս վիճակին գիտակից, կուգայ յայտարարել Ձեզ թէ իւր յայտագիր պիտի պարունակէ լոկ նախնական կրթութիւն, իւր երկու աստիճաններով. նախակրթութիւն գիւղերու համար և բարձրագոյն նախակրթութիւն կեդրոն գիւղաքաղաքներու և քաղաքներու համար։

Մեք համոզուած եմք թէ արդի մանկավարժութեան և տեղական պիտոյից պահանջմանցը համեմատ շինուած նախակրթական և բարձրագոյն նախակրթական յայտագիրներ, 'զորս մեր Ուսումնապետը ներկայացուց այժմ Ձեր քննութեան, լաւ պաշտօնէից ձեռքով և լաւ դասագրոց միջոցաւ ի գործ դրուած, կրնան լիովին գոհացունել Հայաստանի և Կիլիկիոյ ժողովրդեան արդի կրթական պէտքերն։ Մեք համոզուած եմք նաև թէ, բարձրագոյն նախակրթարանի ուսումնաւարտ աշակերտներն, եթէ կոչում ունին վարժապետութեան, կրնան մի օր դասատու լինել գիւղական նախակրթարանաց և մինչև իսկ բարձրագոյն նախակրթարանաց մէջ, առանց պէտք ունենալու յատուկ վարժապետանոցի։

Եթէ մեր այս յայտագիրն արժանանայ Ձեր ընդունելութեան, մեր բոլոր վարժարաններն պիտի համակերպենք նմա, փակելով վանայ վարժապետանոցն, որ աւելորդ կը լինի այսուհետև։

Տնօրէն ժողովը գիտէ թէ վարժապետանոցին փակումն ծանրակըշիռ խրողութիւն մ'է. ուստի կը փութայ պատճառաբանել իւր առաջարկ, Ձեր և Ազգին առջև ո և է պատասխանատուութենէ զերծ մնալու համար։

Մեր հայրենեաց մէջ նախակրթութիւն տարածելու գաղափարը նոր չ'է մեզ համար։ Սխալ է կարծել թէ այս գաղափարը ներշնչուած լինի մեզ Ընկերութեան արդի նիւթական անձկութենէն, որ կըրնայ դարմանուիլ մեր ձեռք առած և ձեռք առնելիք միջոցներով, օժանդակութեամբ Ձեր և Ազգին, մանաւանդ որ Լօնտօնի Անգլիական Նպաստամատոյց Ընկերութեան ամենէն Հայասէր և ամենէն գործօն անդամն, Պ. Ճէյմս Պրայս, երկու օր յառաջ առ Տնօրէն ժողովոյ Ատենապետն հասուցած մի մասնաւոր նամակին մէջ, նոյն Ընկերութեան յաջողումը կ'աւետէ։ Դպրոցասիրաց-Արևելեան և Կիլիկեան Ընկերութիւնք իրենց հիմնարկութեան առաջին օրէն ընդգրկած էին նախակրթութիւն ծաւալելու գաղափարն, որ կուսակիցներ ունեցած է վարժապետանոցը բացող Արարատեան ընկերութեան մէջ իսկ։ Տնօրէն ժողովոյ ատենապետն Արարատեան ընկերութեան 1876 օգոստոս 8ի և 1877 փետրվար 27ի նըստերուն մէջ հռչակած է զայն, Հայաստանի գիւղօրէից մէջ նախակրթութիւն ծաւալելու հարկին վրայ պնդելով, և Ընկերութեան միջոցներովը կարելի եղածին չափ շատ ազգայիններ կարելի եղածին չափ շուտ դաստիարակելու ստիպողականութիւնն արտայայտելով։

Այժմ որ Արարատեան ընկերութիւնը, միացման Պայմանագրի Զ յօդուածի զօրութեամբ, ձուլուած է այս միութեան մէջ, որ պարտաւոր է ազգային օգտին զոհել ամեն ինչ, Ձեր առջև է որ կը կրկնեմք անլսելի մնացած ճշմարտութիւն մը։

Անկէ զատ, Արարատեան ընկերութեան ատենագրութիւնը կարդալով, կը տեսնեմք թէ Տփղիսի ազգայիններն, գլխաւորապէս Մըշակի յօդուածներէն յորդորուած, բանալ տուած են վարժապետանոցըն, խոստանալով հոգալ իւր ծախքեր. այժմ կը տեսնեմք թէ Մշակ և Ռուսահայք ժամանակէ մ'ի վեր սկսած են կարևորութիւն չը տալ այս հաստատութեան, գրեթէ բոլորովին դադրեցունելով իւրեանց ձեռնտուութիւն, որով վարժապետանոցի ծանրակիր բեռն Ընկերութեան ուսերուն վրայ մնացած է։ Իրաց այս վիճակին մէջ, Ռուսաստանի ազգայինք վարժապետանոցի փակման իրաւունք տալ կը թուին և ստուգիւ տեղի չ'ունին դժգոհութեան։

Գալով Տաճկաստանի ազգայնոց, սոքա ոչ նուազ իրաւունք պիտի տան մեզ երբ լսեն մեր փաստեր, որոց գլխաւորներն կը փութամք հաղորդել պատկառելի ժողովոյդ։

Վանայ վարժապետանոցին համար հազարաւոր ոսկիներ զոհելէ յետոյ, ի՞նչ ապահովութիւն կըրնամք ունենալ թէ աշակերտներն վարժապետ պիտի լինին։ — Ոչինչ։ Հինգ գիշերօթիկ ուսանողներ ունիմք անդ, որք խոստացած են դասատու լինել, որպէս Շահնազարեան վարժարանի ժառանգաւորներն խոստացած էին վարդապետ լինել. եթէ դրժեն իրենց խոստման, ի՞նչ պիտի կարենամք անել։ — Ոչինչ։ Աւելի հեռուն երթալով, կը յայտնեմք Ձեզ թէ, Արարատեան ընկերութեան 1877 նոյեմբեր 27ի նըստին մէջ, Գործադիր ժողովը ներկայացուցած է մի տեղեկագիր, ուր հռչակած է թէ վանայ կեդրոնական վարժարանի ձրիավարժ աշակերտներն ազատ են վարժապետ, երկրագործ կամ վաճառական լինիլ. արդ, եթէ վարժապետանոցի աշակերտներն, այս պաշտօնական յայտարարութեան յենլով, երկրագործ և վաճառական լինին ամբողջապէս, Ընկերութիւնն անուանական վարժապետանոց մ'ունեցած չ' լինիր արդեօք։ Եւ միթէ Ձեր մտադրութեան արժանի չ'է՞ սա իրողութիւնը թէ Հաճընի մեր բարձրագոյն նախակրթարանն, որ վարժապետանոց չ'է, արտադրած է աշակերտներ որք այսօր Ընկերութեան միւս վարժարանաց մէջ դասատուութեամբ կը զբաղին։

Վարժապետանոցի հաստատութեան նպատակն եթէ անտեսական առաւելութիւն մ'է, կը մտածեմք որ, թէև սուղ լինի տեղացի վարժապետներու նուազ թոշակով շատանալն, սակայն ուղիղ տնտեսութեան հակառակ է մի քանի վարժապետներէ ամսական 1—2 ոսկի զեղչելու հաւանականութեանն համար կանդուն պահել մի հաստատութիւն որ կը լափէ հազարաւոր ոսկիներ։

Վարժապետանոցի հաստատութեան նպատակն եթէ կրթական առաւելութիւն մ'է, կը մտածեմք թէ այս յոյս չափազանցուած է, զի գրեթէ անհնար է ձեռք բերել այդ առաւելութիւնն ընկերութեան տրամադրութեանը տակ գտնուած միջոցներով և Հայաստանի խորն եղող մի քաղաքի մէջ, ուր այնքան դժուար է ուսուցչական ընտիր մարմին մը համախմբել և կրթական բարձրագոյն միջոցներ հայթայթել։ Տեսչական տեղեկագիրներէն կ'իմանամք թէ վարժապետանոցի բարձրագոյն կարգի աշակերտներն 16 տարեկան պատանիներ են ընդհանրապէս. ուրեմն, մի տարիէ, նոքա պիտի աւարտեն դպրոցական շրջանն և պիտի լինին 17 տարեկան ուսուցիչնե՛ր. չը գիտեմք թէ ինչ կարելի է ակնկալել այսքան մանուկ վարժապետներէ, ենթադրելով իսկ թէ հանճար ունենան, մանաւանդ այսուհետև որ Հայաբնակ գաւառաց մէջ դաստիարակի պաշտօն վարող անձ մը պարտաւոր է շրջահայեաց խոհականութիւն ունենալ, տեղի չը տալու համար այն անհիմն և անիրաւ կասկածներուն՝ որք այսօր դժբաղդաբար կը ծանրանան վանայ վարժապետանոցին վրայ և որք գուցէ ամբողջ ընկերութեան կը սպառնան։

Տնօրէն ժողովը կը կարծէ թէ Միացեալ Ընկերութիւնք, որք նըպաստ կ'ընկալեն մի աղքատ ժողովուրդէ, և որք, իրենց պահեստի գումարը կիսելու մօտեցած, 5 ամսուան ծախուց բաւելու չափ սոսկ հազիւ ունին այսօր, այնքան ճիգերով հաւաքուած լումայն շռայլօրէն վատնած կը լինին եթէ շարունակեն վանայ դպրոցի 59 ուսանողներուն համար զոհել տարեկան 700 Օսմանեան ոսկի, մինչ Ալիւրի 428 ուսանողներն կը կրթուին տարեկան 30 ոսկիով, որ գրեթէ կը նշանակէ դաստիարակել Ալիւրցի աշակերտն տարեկան 1 մէճիտով և վանցի աշակերտն 60 մէճիտով, կամ 1 դպրոցի և 59 ուսանողի մի քիչ բարձր կրթութեանն յատկացունել մի գումար որով կարելի է հոգալ 23 նախակրթարաններ և 3,500 ուսանողներ։

Եւ ի՛նչ գայթակղութիւն ազգին առջև, երբ իմացուի թէ վարժապետանոցի 67 ուսանողներէն 40ը հարուստ և լոկ 27ը աղքատ ծնողաց զաւակ են, ըստ նախորդ Տնօրէն ժողովոյ մի պաշտօնագրին. մանա-

ԹԵՐԹՕՆ ՄԱՍԻՍԻ

ՎԱՒԵՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(6) **ՄԱՐ-ԱԲԱՍԵԱՆ**

ՄԱՏԵՆԻՆ

ՈՐ Ի ԳԻՐՍ ՄՈՎՍԻՍԻ ԽՈՐԵՆԱՑԻՈՅ.

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

«ՔՆՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ»

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆԻ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն)

Ահաւասիկ բովանդակութիւն գլխաւոր վարդապետութեանց «Քննական Պատմութեան Հայոց». —վարդապետութիւնք, որք գրեթէ անոնք իսկ են, ինչ որ դարուկէս առաջ, նախ քան զծանօթանալ Խորենացւոյն գրոցը, գիտէին կամ գիտէին Եւրոպացի գիտնականք Հայոց մասին յոյն և լատին պատմագիրներէն ուսանելով, և զորս չէ անդէպ Հայ պատմական ուղղափառութեան առջև՝ անուանել իսկ անհեթեթ հերետիկոսութիւնս։ Քանզի ո՞չ ապաքէն այն որ հմուտ է ազգային պատմութեանս կը տեսնէ որ ի վեր ի վայր խախտուած և տապալած է մեր ազգային պատմութեան ոչ շէնքն միայն, այլ և հիմունքն իսկ քանդուած։ Եւ շուարած միտք ոչ այլ ինչ կը նկատէ կարծեմ այդ վրդովմանց մէջ՝ բայց երկու հակառակորդ հըսկայից ահեղ կռիւ մը, որ իբրև նոր Տիտաններու պէս մէկ կողմանէ մին, — Խորենեան ծերունին, — վիթխարի ուժով մեր պատմութեան մէջ Ոսսա, Պելիոն և Ողիմպոս լեռանց նման պատմական դէպքեր իրարու վրայ բարդէ և կուտակէ, — և ի միւս կողմանէ այսօր Յ. Քննաբանն, ոչ ինչ նուազ ահեղազօր զօրութեամբ դարձեալ այդ լեռները իր ուսը շալկելով վար կ'իջեցունէ։ Եթէ այդպիսի տիտանական նոր մրցութիւն մը չուղենամք իրօք երևակայել, համարելու եմք որ այս հսկայից խաղը ոչ ինչ տարբեր երազաբանութիւնք են, քան ինչ որ յունական բանաստեղծ հանճարը երևակայեց ժամանակաւ։ Եւ խիթամ թէ ընդ հուպ այսպէս իսկ լինելն ստուգուի։

Եւ յիրաւի, ինչպէս այս համառօտ բովանդակութենէս կ'երևի, ամենավիթխարի է, թէ չըսեմք թէ նաև կարի յանդուգն այդ ձեռնարկեալ գործն Քննական Պատմութեան. և անշուշտ Յ. Հեղինակն կորովի և դեռ երիտասարդական կորով, և բարոյական և մըտաւոր կարողութեանց արտադրութիւնն կը ցուցընէ անոր մէջ, որ գրեթէ ամենատկար պատճառներու վրայ յենած, չնչին ծնօտով մը ահեղ կոտորածներ յառաջ կը բերէ. բայց թէ որ համարձակելի է ըսել, ըստ մեր կարծեաց, իրեն պաշտպանեալ դատին տկարութեանը մատնիչ՝ նոյն իսկ իւր կարի մեծ երևցուցած զօրութիւնն է։ Հարկ է որ բացատրեմք զայս համառօտիւ։

«Քննական Պատմութեան Հայոց» մատեանը դեռ ի լոյս իսկ չելած, այնպիսի կարծիք մը մեր մըտաց մէջ կը շրջէր, որ կրնար գրեթէ համաձայն երևիլ կարծեաց Յ. Քննադատին՝ նկատմամբ Մար Աբասեան մատենին հարազատութեանը։ Անշուշտ հաստատուն հիման մը վրայ խարսխեալ և ամրացեալ կարծիք մը չէր այս, այլ ինչպէս մեք իսկ կը համարիմք այսօր, ցոլացումն էր քանի մը խորհրդածութեանց, զորս երբեմն երբեմն եւրոպական գիտունք իրենց վեր ի վերոյ և տհաս քննութեամբն աստ և անդ նետած էին իրենց մատեանց մէջ։ Այսպիսի տրամադրութեամբ էր երբ մեր ձեռքն ընկաւ առաջիկայ մատեանն զորմէ բանքս են։ Սիրով և ուշադիր եղանակաւ ընթերցանք զայն, և ընթերցման ժամանակ զայն միայն կըզգայինք որ բուռն և յորձանուտ դետի մը ընթացքի վրայ կը գտնուիմք, որ բռնի կ'առնէր կը տանէր զմեզ սահմաններ որ չէինք երևակայած։ Տրամաբան էր ի բանին, և մեք հարկ էաք հետևիլ բանիցն մինչև ցվերջ. վերջապէս աւարտեցաւ ընթերցումն, և վախճանն ոչ այլ ինչ եղաւ՝ բայց մեր ծփուն կարծիքը ամուր և պինդ խարսխի մը վրայ կապել. բայց ոչ այդ խարիսխը զոր Յ. Քննաբանն մեզ իւր մատեանով ցուցած էր, այն երկբայութիւնը զոր ունէինք իմն տարտամ եղանակաւ մը Մար Աբասեան մատենին գոյութեանը և հարազատութեանը վրայ, բարձաւ նա մեզմէ, և դարձաւ այն մատենին և այն կարծեաց վրայ, որ զայդ երկբայութիւնը հաստատել կը ճգնէր։ Պէտք է ներել մեզ աստանօր Յ. Քննադատը մեր այս յանկարծակի թիկնադարձութեանը, որուն պատճառ և առիթ ոչ այլ ինչ էր, բայց եթէ այն ահեղ պատմական այլայլութիւնքն և վրդովմունք, որ իբր անխուսելի հետևանք էին Մար Աբասայ գրոց վրայ ունեցած երկբայութեանը։ Այո՛, եթէ այսպէս պատկերացունել օրէն է, այդ պատմական կործանմանց ահեղ շառաչմունքն և դղրդմունք սրթնցուցին զմեզ, և բանադատեցին, —զի խնդրոյն սիրող էաք և հետաքրքիր, — առանձինն հետազօտել և քննել վերստին, և Յ. Քննաբանին յառաջ բերած առարկութեանց մի առ մի լուծումն խնդրել, աճապարել իր արդարև այդ փաղանգին թիւը, բայց կը համարիմք թէ յաջողեցանք և մեր վախճանին հասանք, — և այս նոր հետազօտ խուզարկութիւնքն են զորս ահա բանասէր գիտնոց առջև կը յօժարիմք տարածել այսօր։

Թէ արդեօք երկչո՞տ գտնուեցանք նոր գաղափարաց և վարդապետութեանց մէջ արիաբար խիզախելու, թէ աւելի մեր քաջասրտութիւնը պահեցինք խնդրոյն խորին և անլոյս մթութեանց և խաւարչտին խորշերու մէջ միջամուխ ըլլալու, զայն մեզ չէ անել դատել. Մեզ առ այժմ զայն խոստովանիլ պարտ է որ Յ. Քննադատին ձեռնարկութիւնը մեծ կարևորութիւն ունէր արդարև մեր եթէ պատմական և եթէ մատենագրական պատմութեան մէջ, բայց այդ կարևորութիւնը ա՛լ աւելի մեծ կը տեսնեմք այժմ այնու որ խնդրոյն բոլորովին հակառակ կուսակցութիւնը բանած է ամենահզօր եղանակաւ, և այնու անոր լուծմանը և առաւելագոյն լուսաւորութեանը պատճառ եղած. զի ճշմարտութիւնք անշուշտ հակառակախօսելով և անաչառ դատմամբ կ'ելնէ ի դուրս, —մանաւանդ երբ լուրջ եղանակաւ և իրական հմտութեամբք կը գործադրուին։

«Քննական Պատմութեան Հայոց» մէջ յուզեալ խնդիրքն, ինչպէս տեսանք, երկու կարգ կը բաժնուին. մէկը մատենախօսական, — որ է Մար Աբասայ մատենին հարազատութեան քննութիւնը, — և միւսն պատմական, —այն է Հայոց Պատմութեան իւրաքանչիւր մասանց հետազօտութիւնքն։ — Որչափ և այս երկրորդ մասին ծանր և դըժուարին աշխատութիւնը թերևցուցած ըլլայ յիրաւ, Յ. Քննաբանն խապառ հերքելով գրեթէ ծայր ի ծայր անոնց ստուգութիւնը, և անհետ ընելով զանոնք մեր պատմութեան դաշտէն, սակայն և այնպէս դարձեալ անոնց վէճին մէջ շատ տեղ կը մնէ անոնց գէթ ստուգութիւնը ցուցընելու դիտմամբ։ Այս երկրորդ դասու խնդիրները, պատմականքն ասեմք, մեր առաջիկայ խնդրէն դուրս կը համարիմք. մեր վախճանը պատմական վէճից մէջ մտնել չէ, այլ սոսկ առաջին մատենախօսական խնդիրն լուսաբանել, այն է, կրկնեմք վերստին, «Մար Աբասեան մատենին գոյութիւնը և հարազատութիւնը հաստատել, ինչպէս կ'աւանդէ մեզ Մովսէս Խորենացի իւր Պատմութեան գրոց մէջ»։ և այնու իսկ վախճանաւ մակագրեմք մեր ճառը Վաւերաբանութիւն Մար Աբասեան մատենին։ Եթէ ուրեք ուրեք նաև պատմական խնդրոց մէջ մտնելու ըլլամք, զայն վայր միայն է, ցորքան մեր առաջադրեալ խնդրոյն հետ ներքին կապակցութիւն մը ունի, մանաւանդ այն տեղուանքը, ուր Յ. Քննաբանը այդ կապակցութիւնը սերտիւ միացուցած է իւր բնաբանին հետ. քանզի շատ տեղ Մար Աբասեան մատենին աւանդեալ պատմութիւններն իսկ ի քննութիւն կ'առնու և անկէ շատ անգամ զօրաւոր փաստեր կը գտնէ իւր պաշտպանած կարծեացը. այդ տեղուանք պիտի բանադատուին և մեք պատմական ասպարէզ իջնել. ապա թէ ոչ՝ բնաւ մեր միտքն նոր Քննական Պատմութիւն Հայոց յօրինել չէ առաջիկայ գրութեամբս։ — իսկ մեր քննելի գըլխաւոր կէտերն են առաջիկայք, զոր և գլուխս մարթ է համարել։

Հ. ՍՈՒՔԻԱՍ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ւանդ որ Վարժապետանոցի բարձրագոյն դասատուներէն մին կը գրէ մեզ. «Հաւատացէք թէ աշակերտաց ամբողջութիւնը հարուստ տղաքներ են, անպայման վարժապետանոց առնուած են. այս աշակերտաց ոչ մին գրեթէ դասատու ըլլալու մտադիր է. տղաքներէն երեք կամ չորս հոգի կը գտնուին» եւ ի՛նչ ամօթ մեզ համար, երբ յիշեմք թէ այս մեծատանց կը բաժխուի այն գումար՝ զոր ամեն ձմեռ կը հայթայթէ մեզ պարահանդէսն . . . ։

Ցնօրէն ժողովոյ խիղճը չը ներեր շարունակել այս ընթաց և դըպրոց բանալ անդ ուր կայ արդէն, ձեռնպահ մնալով անդպրոց վայրերուն մէջ, ուր կրթութեան անունըն իսկ չ'է լսուած, որ, պարզ խօսելով, կը նշանակէ սև հաց ունեցողին ճերմակ տալու ջանալ, փոխանակ սովեալին սև հաց հայթայթելու։ Վան հարուստ է և պէտք չ'ունի մեր նպաստներուն, զորս արդար է յատկացունել այն աղքատ գաւառներու որք ամեն օր խնամ և օժանդակութիւն կը խնդրեն մեր ընկերութենէն, և որոց ստիպուած եմք ժխտական պատասխաններ տալ ցաւօք սրտի։ Վան լաւ մատակարարուած է բաւական իւր տեղական դպրոցներով, որոց հասուցած աշակերտներէն ոմանք դասատու են մեր Վարժապետանոցին մէջ, և Արարատեան ընկերութենէն ի վեր թափուած ճիգերուն շնորհիւ, ունի այսօր մի վիճակ որ կարող կ'ընէ զայն ինքնօգնութեամբ յառաջանալ այսուհետև, մինչ կան մեր հայրենի հողին վրայ բազմաթիւ գաւառներ, որք բոլորովին անլոյս մնացած են և պէտք ունին արտաքին օգնութեան։ Վան, որ ունի Խրիմեաններ և Սրուանձտեանցներ, պէտք չ'ունի մեր առաջնորդութեան, ուր սակայն կը կարօտին մեր այնքան ըղձալ արենակիցներ։ Եւ, եթէ հարկ է անպայմանութեամբ ամբողջացունել այս բաղդատութիւն, Վան մասամբ ապերախտ գտնուեցաւ անձնուէր փորթուգալեանի և մինչև իսկ ընկերութեան դէմ, նման Ալաշկերտի և Մարաշի որք չը պիտի մնան անպատիժ եթէ չը գան ուղղութեան, մինչ շատ քաղաքներ և գիւղեր ընտիր տրամադրութեամբ և թախանձագին կը դիմեն Միացեալ Ընկերութեանց հոգատարութեանն։

Եթէ ընկերութեան դպրոցներէն մին պակսեցունելը կը տխրեցունէ ըզ մեզ, միւս կողմէն կը մխիթարուիմք մտածելով թէ Վանայ վարժարանի փակման առաջարկին հետ բերինք Ձեզ այսօր չորս նոր վարժարաններու բացման աւետիսըն, վարժարաններ որք, ծախուց աննշան յաւելում մը պատճառելով մեզ, նախակրթութիւն պիտի ծաւալեն Բաղէշի իգական սեռին մէջ, շնորհիւ Սովելոց Ցանձնաժողովոյ բազմարդիւն անձնուիրութեանն, և Դիվանըկի, Ջէվիրմէի և Խօշմաթի արական սեռին մէջ, շնորհիւ տեղացւոց ուսումնասիրութեանըն։ Ուրեմն Միացեալ Ընկերութիւնք, մեր առաջարկն ընդունելով, 28 կրթարանի փոխարէն պիտի ունենան այսուհետև 31 կրթարաններ։

Աւկէ զատ, միջոցներ ձեռք պիտի առնումք որպէս զի մեր Վարժապետանոցի ուսանողներն չը վընասուին։ Ցերեկօթիկներն կրնան արդէն շարունակել իւրեանց ուսումներ Վանայ ազգային վարժարանաց մէջ, որք այնքան նշանաւոր անձինք ընծայած են ազգին. իսկ 5 գիշերօթիկներէն, որոց համար ծախքեր եղած են ց'արդ, կրնամք երեքը, որք կրտսեր են, փոխադրել Կոփայ մէջ մեր ունեցած գիշերօթիկ վարժարանն, և երկու զարգացեալներն փոխադրել Էջմիածնայ Գէորգեանն, վեհափառ կաթողիկոսի նախապէս տըրւած արտօնութեանն համեմատ։

Ամփոփելով մեր խօսքեր, կը կրկնեմք Ձեզ թէ Վան քաղաքը պէտք չ'ունի Միացեալ Ընկերութեանց, որոց սակայն կը կարօտին մեր հազարաւոր եղբայրներ և քոյրեր, այնպիսիք որք գրեթէ օտարացած են ազգութենէ, կրօնէ և լեզուէ, և որք մեր օրով և մեր աչքին առջև կը կորչին հետզհետէ։ Ո՞վ պիտի խնամէ զանոնք, ո՞վ պիտի լուսաւորէ զանոնք, ո՞վ պիտի Հայացնէ զանոնք, և ո՞վ պիտի հասկացնէ նոցա թէ պաշտպանեալ են։ — Ազգային արդի կացութեան մէջ, մե՛զ անկ է այս պաշտօն. մե՛զ անկ է երթալ թշուառներուն, լոյս տալ տգէտներուն և յոյս լքեալներուն։ Եթէ շարունակեմք հարուստին բաշխել ինչ որ կը զլանամք աղքատին, ծանր պատասխանատուութիւն պիտի հրաւիրեմք մեր վրայ։

Ցնօրէն ժողովն, խորշելով այդպիսի պատասխանատուութենէ մը, Ձեր դատաստանին կ'ենթարկէ այն յայտագիր զոր պարզեց Ձեր առջև։ Վճիռ արձակելէ յառաջ, յիշեցէք, Տեարք երեսփոխանք, թէ Ազգին առջև եմք և թէ Ազգն է գերագոյն դատաւոր մեր և Ձեր վրայ։

ԽՆԴԻՐ
ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

Մեզի պէս տկար և յողդողդ վիճակի տէր ազգաց մէջ ամէն խնդիր որ թէ և բնութեամբ պարզ է, բայց որ կընայ այս կամ այն օտար քաղաքականութեան նպատակներուն նպաստաւոր ըլլալ, ամենանկճռալի կերպարանք կ'առնու և ամենաառողջ դատողութեան տէր մարդիկն անգամ կը շփոթեցնէ, մանաւանդ երբ անձնական շահեր և կիրքեր ալ դեր խաղան գործին մէջ։ Այսպիսի խնդրոց կարգէն է և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան խնդիրը։

Կիլիկիոյ ժողովուրդը Կաթողիկոս մ'ընտրեց և Ազգ. ժողովը վաւերացուց։ Ազգ. ժողովոյ վաւերացումը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան իրաւասութեան սահմանը չընդարձակեց, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Թուրքիոյ կամ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան աստիճանը չբարձրացուց, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը այն վիճակին մէջ մնաց, յորում կը գտնուէր այդ վաւերացումէն առաջ։ Սակայն Էջմիածնի Ամենայն Հայոց ընդհանուր Կաթողիկոսը դժգոհ եղաւ այդ վաւերացումէն և զԿիլիկիոյ Կաթողիկոսը «հակաթոռ» անուանեց։ Նա այն ժամանակ միայն իրաւունք կ'ունենար՝ եթէ Ազգ. ժողովն զԿիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնն «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւն» հռչակած ըլլար։ Նա իրաւունք չէր ունենար և այն ժամանակ՝ եթէ Ազգ. ժողովն զԿիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը «Թուրքիոյ Հայոց Կաթողիկոսութիւն» հռչակած ըլլար, վասն զի «Թուրքիոյ Հայոց Կաթողիկոսութիւնն» ալ ընդհանուր Հայոց Կաթողիկոսութիւն ըսել չէ։

Ցաւն տարւոյ չափ խնդիրն անլոյծ մնալէ ետք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Պօլիս եկաւ. Կրօնային ատեանն ալ Էջմիածնի Ընդհ. Հայրապետին օրինակին հետևեցաւ, և կարգ մ'այնպիսի խնդիրներ յուզեց, որոց մասին խօսիլն իսկ աւելորդ կը դատենք։ Եթէ այդ խնդրոյն մէջ փոքր ի շատէ կարևորութեան երևոյթ ունեցող կէտ մը կայ՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին Էջմիածնի Ընդհ. Կաթողիկոսին գերիշխանութիւնը ճանչնալու կէտն է. բայց եթէ զայն ալ մօտէն քննենք՝ պիտի տեսնենք որ այդ կէտն ալ էական նշանակութիւն ունենալէ հեռի է։ Ամբողջ ազգն, ինչպէս և Թուրքիոյ Հայերն ու իրենց Ազգ. ժողովը զԷջմիածնի Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կը ճանչնան, և այդ մասին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին հաւանութեանը պէտք չունին։ Եթէ Թուրքիոյ Հայք կամ Կիլիկիոյ Հայ ժողովուրդ չընդունէին կամ չուզէին Էջմիածնի Կաթողիկոսն «Ընդհանուր Կաթողիկոս» ճանչնալ առանց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին հաւանութեանը՝ խնդիրը կը փոխուէր։ Վերջապէս, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն ինքն ալ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնն ընդունած օրէն Էջմիածնի գերիշխանութիւնն իբր ճանչցած եղաւ, և Ազգ. ժողովը բնաւ պէտք չունէր այդ մասին իրմէ ստորագրութիւն պահանջելու։ Եթէ Ազգ. ժողովը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը վաւերացնելու առթիւ այդպիսի պայման մը դրաւ, իր նպատակին ուրիշ բան չէր, բայց եթէ այդ վաւերացման մէջ Էջմիածնի Կաթողիկոսութեան փառաց նշմարողներուն կասկածները փարատել։ Մէկ խօսքով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին Էջմիածնի Կաթողիկոսութեան գերիշխանութիւնը ճանչնալ կամ չճանչնալը բնաւ որ և է կարևորութիւն և գործնական հետևանք չունի և չի կրնար ունենալ։ Նմանապէս Էջմիածնի Կաթողիկոսին զԿիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը «հակաթոռ» անուանել կամ չանուանելը բնաւ նշանակութիւն և գործնական հետևանք չունի, վասն զի հակառակ ընդհանուր Կաթողիկոսի կարծեաց, Թուրքիոյ Հայերն ու իրենց հոգևոր և աշխարհային իշխանութիւնները Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին օրհնած Միւռոնը սուրբ և անոր ձեռնադրած եկեղեցականներն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հարազատ պաշտօնեայ կը ճանչնան։

Գիտենք որ օտար քաղաքականութիւն մը Կիլիկիոյ կաթողիկոսական աթոռոյն բարձումը կ'ուզէ, բայց գիտենք նոյնպէս թէ այդ աթոռը պատմական անցից արդիւնք է, և մեր ազգին քաղաքական վիճակը կը պահանջէ որ պահպանենք զայն։ Դժուար չէ հասկնալ թէ մեր եկեղեցական վարչութեան վիճակը մեր քաղաքական վիճակէն կախում ունի, և մինչև որ վերջինը չի փոխուի, անկարելի է առաջինն էական փոփոխութիւն կրել։ Հետևապէս, այս մասին եղած ամեն ջանք և փորձ հակառակ է իրաց բնական ընթացքին և միանգամայն վնասակար ու դատապարտելի, վասն զի անուղղակի կերպով արգելք կ'ըլլայ ազգային գործոց բարւոքման և յառաջդիմութեան։ Իրաց ներկայ վիճակին մէջ, պէտք է որ թէ՛ ի Ռուսաստան և թէ՛ ի Տաճկաստան մէյմէկ եկեղեցական գլուխ որ Միւռոն օծէ և եկեղեցական պաշտօնեայ ձեռնադրէ. ճիշդ այնպէս ինչպէս որ Թուրքիոյ Հայերը պէտք են Պատրիարք մ'ունենան՝ անկախ ի քաղաքականին Էջմիածնի Կաթողիկոսէն։ Եթէ օր մը իրաց վիճակն այնպէս փոխուի որ այլ ևս այդպիսի երկու եկեղեցականի պէտքը չի մնայ, հարկաւ անոնցմէ մէկը միւսին տեղի կուտայ. բայց Հայոց ապագան այնպիսի քաղաքական յեղաշրջումներէ կախում ունի, որ մեծ յանդգնութիւն կ'ըլլայ և միանգամայն բոլորովին անօգուտ է այժմէն ենթադրութիւններ ընել թէ երկուքէն ո՛րը միւսին տեղի կրնայ տալ, կամ թէ արդեօք Հայոց ազգը պիտի ունենա՞յ երբէք այնպիսի քաղաքական վիճակ մը, յորում անոնցմէ միոյն գոյութիւնը կարենայ աւելորդ ըլլալ։

* *

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն զԿի-

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ 18—24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1881

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

ԹԻՖԹԻՔ. — Շաբթուս մէջ, թիֆթիքի գործը բնաւին չեղաւ, որովհետև մէկ կողմէ գընողք զգուշութիւն ցուցուցին, միւս կողմէ վաճառատարք պնդեցին իրենց գներուն վրայ. բայց 100 հակ Էնկիւրիւ վաճառեցաւ 22 1/2–23 ղրուշէն, ըստ տեսակին։ Լիվըրբուլի լուրերը կը ծանուցանեն թէ բիւրսան անշարժ վիճակի մէջ է, գործերը թոյլ կը բանուին։ Ամբողջն է 8,100 հակ։

ԲՈՒՐԴ. — Շաբթուս վաճառմունք կը հասնին 5,000 օխա չլուացուած Էնկիւրիի, 6 ղրուշէն. և 5,000 օխա Էնկիւրիւ լուացուած, 12 1/2 ղրուշէն, տեղական պիտոյից համար։ Եւրոպացի գնողք կուտան 12 ղրուշ վերջին տեսակի համար. բայց վաճառատարք կը պնդեն 12 1/2ի վրայ, և չեն ընդունիր առաջարկուած գինը։ Շաբթուս մէջ հասած վաճառքն էր 14 հազար օխա լուացուած Էնկիւրիւ։ Բիւացան թոյլ վիճակի մէջ է ասա բուրդի վրայ, որպէս նաև ի Լիվըրբուլ։

ԳԽՏՈՐ. — Գործ չեղաւ։ Առաջարկուած գիներն են 7 ղրուշ սևին համար, 5 3/4 ղրուշ ըսպիտակին համար, բայց վաճառատարք յանձն չեն առնուր վաճառք տալ այս գներով։

ԳԱՌՆՈՒԿԻ ՄՈՐԹ. — Փոքր Ասիայէն եկած 2,000 մորթք վաճառեցան զոյգը 10 1/2 ղրշէն։

ԱՅԾԻ ՄՈՐԹ. — 3000 փոքր Ասիա վաճառեցաւ 9 հատն 100 ղրուշէն։

ԿՈՎՈՒ ՄՈՐԹ. — Շատ կ'ուզուի, բայց ըսթոք չկայ։

ԱՓԻՈՆ. — Շաբթուս մէջ գները նորէն բարձրացան յոյժ, և Մալաթիա, Պալըքէսիր և Եւդոկիա, որք անցեալ շաբթու մէջ 180 ղրուշի վրայ կը մնային, շաբթուս կիսուն 190—195 ղրուշի ելան։ Վաճառումներն են 50 կողով, թէ՛ պատրաստ և թէ՛ յանձնելի ապրանքէն, որք գնուեցան գլխաւորապէս շահադիտութեան համար։ Թէպէտ Լիվըրփուլի լուրերը շատ նպաստաւոր չեն ափիոնի մասին, տեղւոյս հրապարակին վրայ գնողք բազմաթիւ են։ Ամբողջն է այժմ 252 մեծ և փոքր կողով։

ԴՈՁԻ ԽԷԺ. — Թէպէտ գործողութիւնք չեղան շաբթուս մէջ, բիւացան հաստատ էր այս ապրանքի մասին, և գները բարձր էին։

ԴԱՀՐԻ. — 5,000 օխա Էնկիւրիի ապրանք վաճառեցաւ շաբթուս մէջ 6 5/8—6 7/8 ղրուշէն, և նոյնպէս Էնկիւրիի ապրանքէն նոր հունձք 4,000 օխա վաճառեցաւ կանխաւ (ալիվէրէ), 7 1/4 ղրուշէն։ Զորումի ապրանքին համար ըստ տեսակին 5 1/2—5 3/4 ղրուշ կուտան։ Բիւացան հաստատ կը բանուի։ Ամբողջն 10,000 օխա է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

ՇԱՔԱՐ. — Եկաւ գործեալ 1,700 պարկ Թրիէստ։ Վաճառեցաւ 1,500 պարկ։ Ամբող 4,000 պարկ։ Բիւացան անշարժ է։

ԽԱՀՈՒԷ. — Եկաւ 1,200 պարկ Լոնտոնէն և Մարսիլիայէն։ Վաճառեցաւ 1,400 պարկ։ Ամբող, 6 400 պարկ։ Բիւացան տկար է։

ԲՐԻՆՁ. — Եկաւ 1,000 պարկ Իտալական, և 1,500 պարկ Հնդիկ։ Վաճառեցաւ, 1,200 պարկ Իտալական, և 1,200 պարկ Հնդիկ։ Ամբող, 2,500 պարկ Իտալական և 4,100 պարկ Հնդիկ։ Բիւացան կ'կենայ։

ՍՓԱՐՄԱՋԷԹ. — Եկաւ, 2,000 սնտուկ։ Վաճառեցաւ, 2,000 սնտուկ։ Ամբող, 5.500 սնտուկ։ Բիւացան թոյլ է։

ՓԷԹՐՕԼ. — Վերջերս 5 շոգենաւով եկած 100,000 սնտուկ փէթրօլին երեք չորրորդը կանխաւ վաճառուած էր գաւառաց համար։ Ուրիշ 5 շոգենաւք կ'սպասուին։ Բիւացան լաւագոյն վիճակի մէջ է, Եւրոպայէն եկած նպաստաւոր լուրերու վրայ։

Ընթացիկ գիներ

Շաքար Հոլ. տկում. կենդ.	222	Լ. 103
» » պարկով »	218	
» Թրիէստ » »	215—220	
» Գլուխ 2—3 քիլօկր. (7 0/0 զեղչ) 50 քիլօկ.	255	Լ. 100
Խահվէ Պրազիլ ընտ. հօխ.	9 1/2	
» » լաւ »	—	
» » սովորին »	6·50	
Սըրմէնէթ Պէնէրիոյ քիլ.	6 1/4—6 1/2	
» Ֆրանսայի սնտ.	95	
Լեզակ (չիվիտ) Պէնկ. հօխ.	100—130	
Որդան կարմիր (գըրմըզ), սև »	44—49	
» » գորշ »	43—46	
Պղպեղ սև հօխ.	8 3/4	Լ. 104
Կինամոն »	8 1/2—9	» 100
Խունկ կենդ.	250—270	մէճ. 20 ղրշ
Մեխակ (գրնփիլ) հօխ.	21—23	Լ. 100
Բրինձ Հնդկ. պարկ	132—143	
» Ճէնովա	38—44	Փր.
Թէյ սև սովոր. հօխա	17—18	Լ. 100
» ընտիր »	35—45	
Բէթրօլ (կապ) Ամերիկա սնտ.	40—	
Օլայ (Նիշամթա) Անգղ. սնտ.	200	մէճ. 20 ղրշ

ՄԵՏԱՂՔ

Շուէտի երկաթը քեռ կ'ուզուի, և այդ տեսակներու սպառումը կ'աւելնայ։ Այժմ գաւառական հրապարակներէն հրամաններ կուգան ամեն օր. և պատրաստ ապրանքը շուտով կը գնուի։ Շուէտի քիչ մը երկաթ կուգայ մեր նաւահանգիստը, բայց ատոր համար նախկին գները փոփոխում չպիտի կրեն։ Միւս մետաղք թոյլ վիճակի մէջ են և գործողութիւնք սահմանափակ։

Օրուան գիներ

Երկաթ Անգլ. ձող կենդ.	47	Լ. 100
» » ծրար »	48	»
» Շուէտ ձող »	77	»
» » ծրար »	83	»
» տախտակ Նօ. 1—4 »	63	»
» » » 5—9 »	73	»
» » » 10—14 »	84	»
» չըջնկ. (մաս 1—3) »	62—68	»
» Թել 3—16 1/2 »	64	»
Քարփիցա Փարիզի 15/48 տկռ.	62—70	»
Պողպատ (չէլիկ) ըստ տես. սնտ.	132—138	»
Անագ (քալայ) կենդ.	680	»
Թիթեղ (Թէնէքէ) 2 սնտուկ	180—185	»
Կապար, ըստ տես. կենդ.	128, 140, 182	»
Պղինձ տախտակ հօխ.	11 3/4 - 12	»
Զինկօ թերթ 100 հօխան	75 Փր.	»

Այս գիները կանխիկ առուտուրի համար են.

ՍՓԻՐԹՈՅ

Թէպէտ արդէն քիչ ապրանք կար, և դարձեալ քիչ եկաւ, բայց բիւացան չելաւ իր առջի թուլութենէն։ Միայն 28 տակառ Ռուսական սփիրթոյ գնուեցաւ տեղական սպառման համար, նախորդ շաբթուընէն թեթևապէս բարձր գներով։ Իսկ Ռուսիոյ մէջ գները կը բարձրանան, և շատ գործ կը լինի։ Օտեսայի մէջ, ուր քիչ Ամբող կայ, այնքան բարձրացան գըներն, որ գործ չեղաւ։ Մեր Ամբողն է 60 տակառ միայն։

Ռուս Ա. տես.	18	հօխ.	Լ. 100
» Բ.	18 1/2	»	»
Թրիէստ	—	»	»
Պէրլին	—	»	»
Ամերիկ. 3/6	—	»	»

ՌՈՄ

Վաճառեցաւ 50 տակառ։ Ամբողն 900 տակառ իջաւ։

Թրիէստ	17	կալ.	Լ. 100
Ամերիկ.	—	»	»
Անգլ.	9	»	»

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ

Բիւացան նոյն թոյլ վիճակի մէջ է, և գործ չկայ։ Միակ գործողութիւնք շաբթուս են 850 թոնոյ, ամեն տեսակէ, մաս առ մաս վաճառուած։ Շաբթուս մէջ եկաւ 3 800 թոնոյ, մեծագոյն մասամբ նախկին պայմանագրոց հաշուոյն։ Ամբողջն է 22,000 թոնոյ Անգլիական հանքածուխ, և 25,000 թոնոյ Էրէյլիի հանքածուխ։

Օրուան գիներ

Մաքսատուրքը գնողին վրայ		Թոնոյ
Նիւքասլ նաւուն մէջ	21 շ. 0 բ.	»
» մթերոցի »	24 շ. 0 բ.	»
Քարտիֆ նաւուն »	22 շ. 0 բ.	»
» մթերոցի »	25 շ. 0 բ.	»
Համփլուլ նաւուն »	18 շ. 0 բ.	»
» մթերոցի »	21 շ. 0 բ.	»
Լիվըրբուլ » »	17 շ. 6 բ.	»

ՄԱՆԱԾ

Օրուան գիներ (Լ. 100էն)

Մանած վաթէր	8/14	Ա.	Բքէթը	41	ղրշ
» »	20/24	Ա.	»	50	»
» Էքսթրա	8/14	Ա.	»	51	»
» »	»	Բ.	»	46	»
» »	16/24	Ա.	»	59	»
» »	»	Բ.	»	54	»
» Կապոյտ	20/24	Ա.	»	72	»
» Կարմիր	»	Ա.	»	115	»
» »	»	Բ.	»	100	»
» »	4/14	Ա.	»	95	»
» »	»	Բ.	»	85	»

ԱՐՄՏԻՔ

Վերջին շաբթուս մէջ 35 հազար գրիւի չափ ցամաքէն (շըմէնտըֆէռ) և 20–25 հազար գրիւի չափ ալ ծովէն (զանազան նաւամատոյցներէ) ցորեն եկած է Պօլիս։ Ամբող 10 հազար գրիւի չափ ցամաքով և 5 հազար գրիւի չափ ալ ծովով եկած ապրանքներէն կը գտնուի հրապարակին վրայ։ Գիներն շաբթուս ընթացքին մէջ փոքր ինչ կոտրեցան և յուսեր կերևան աւելի ևս կոտրելուն։ Տեղական ալիւրներուն գիներն ալ կոտրած են, բայց Օտեսայի ընտիր ալիւրներուն գիներն անցեալ շաբթուան վրայ աւելցած են։ Զաղացքներն 8–10 հազար պարկի չափ պատրաստի ընիկ ալիւր կը գտնուի։ Վերջին Գաղիական երկու շոգենաւներով 1,700 պարկ Մարսիլիա եկած է։

Օրուան գիներ		Լ. 100	
Ցորեն կարծր Ազախ. գրիւ	26—29	»	չկայ
» Իսմայիլ »	26—28	»	»
Կիրքա Ազախ. »	28—30	»	»
» Դանուբ »	28—30	»	»
Կարծր Պալչըք Քիւսթնճ. »	25—26	»	»
Ռոտոսթ. Ադրիան. »	25—26	»	»
Կակուղ Դանուբ »	29—30	»	
Ռումէլի »	27—29	»	
Եգիպտացորեն Դանուբ »	14—	»	
» Բօլի, Օրտու »	15—	»	
» Ռումէլի »	14—	»	
Գարի Դանուբ »	11—12	»	
» Ռումէլի »	11—12	»	
Վարսակ (եուլաֆ) Անտ. »	8—	»	

ԱԼԻՒՐ

Օտեսա, Ա. տես. 60 օխ.	160—170	Լ. 100	
» Բ. » »	150—160	»	
» Գ. » »	140—150	»	
» Դ. » »	65—80	»	
Օզիմ (Ազիմա) »	130—132	»	
Կալաց 00 1/2 »	—	»	չկայ
Մարսիլիա Ա. տես. »	150	»	
Բնիկ (զանազան) »	112—122	»	
Կիրքա »	—	»	չկայ

լիկիոյ կաթողիկոսը միայն «հակաթոռ» չի դատեր, այլ և «հեստեալ»։ Այս ամբաստանութիւնն ալ առաջնոյն պէս անհիմն էր, վասն զի «հեստեալ» չէր կրնար համարուիլ մանաւանդ կաթողիկոս մը, որ ստորադրեալ էր Թուրքիոյ Ազգ. իշխանութեան. որոյ նախագահն էր՝ [illegible]։ Սակայն այժմ դժբաղդաբար դէպք մը տեղի ունեցաւ, որով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կրնայ «հեստեալ» նկատուիլ ընդդէմ Ազգ. իշխանութեան։ Յիշենք համառօտիւ այդ դէպքին տեղի տուող պատճառները։

Քանի մը տարի առաջ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին Պէրաթ չտրուելու մասին օտար քաղաքականութեան մը բանեցուցած ազդեցութիւնը, Էջմիածնի Ընդհ. Հայրապետին Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան խնդրոյն մէջ Թուրքիոյ Ազգ. իշխանութեան նկատմամբ բռնած ընթացքը, Ազգ. ժողովոյ և Վարչութեան այս խնդրոյն մէջ բռնած թոյլ ու տարտամ ընթացքը, և վերջապէս Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին Պոլիս գալէն ի վեր Կարօնային սենեկին անպատեհ և Վարչութեան յապաղկոտ(*) և անորոշ վարմունքն առիթ տուին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, որ իր գործն ուղղակի Բ. Դրան հետ կարգադրէ։ Նա յաջողեցաւ իր Պէրաթն ստանալ առանց Պատրիարքարանի միջնորդութեան։ Այս եղելութիւնը բաւական խրախուսման պատճառ եղաւ, բայց մեք կերպիւ ուրիք գոհ եղանք, վասն զի տեսանք որ խնդրոյն այդ միջադէպը կրնայ օգտակար դաս մ՚ըլլալ թէ՛ այն օտար քաղաքականութեան՝ որ Կիլիկիոյ աթոռին բարձմանը կ՚աշխատէր, և թէ՛ Ազգ. իշխանութեան՝ որ խնդրոյն պահանջած հետևողութեամբն ու խոհեմութեամբը չվարուեցաւ։ Կը յուսանք որ յիշեալ քաղաքականութիւնը կը հասկնայ վերջապէս թէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան բարձմանը աշխատիլն հեռատես քաղաքականութիւն չէ. կը յուսանք նմանապէս թէ Ազգ. իշխանութիւնն ասկէ ետք կը ջանայ աւելի արագութեամբ, աչալրջութեամբ և անկախութեամբ շարժիլ այնպիսի խնդրոց մէջ, որք ազգային դարաւոր արտօնութիւնները վտանգելու և միանգամայն ազգին մէջ տարապարտ երկպառակութիւններ յարուցանելով՝ ազգային վիճակի բարուոքման գործոյն արգելք ըլլալու բնութիւն ունին։ Վերջապէս մենք կատարեալ համոզում ունինք թէ բարեխնամ կառավարութիւնն ալ կը համոզուի թէ Պէրաթի խնդրոյն մէջ անձնական համակրութիւններն ու հակակրութիւնները չեն կրնար օգտակար ուղեցոյց ըլլալ, և թէ՝ ինչպէս իրեն հպատակ Հայ ժողովրդին օգուտը՝ նոյնպէս և իր քաղաքականութիւնը կը պահանջեն որ Պոլսոյ Պատրիարքարանի և Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան յարաբերութիւններն իրենց նախկին վիճակին մէջ պահպանուին անվթար։

* *

Արդ ի՞նչ պէտք է ընէ Վարչութիւնը։

Վարչութիւնը նախ ամենայն խոհականութեամբ բացատրելու է բարեխնամ կառավարութեան թէ Հայոց ազգին և Օսմանեան Պետութեան շահերը կը պահանջեն որ Պոլսոյ Պատրիարքութեան և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յարաբերութիւններն անփոփոխ մնան, և երկրորդ վարչութեան գլխաւոր ընելիքն է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վարչական իրաւասութեան սահմանը ճշդել։

Եթէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն՝ ամբողջ Կիլիկիոյ վիճակին բարեկարգութեանը պատասխանատու է, պէտք է որ նոյն վիճակին մէջ գտնուած մասնաւոր առաջնորդութիւններն ուղղակի իրեն ստորադրեալ և պատասխանատու ըլլան և իւր միջոցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։ Մէկ կողմէն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն ընդհանուր վիճակին բարեկարգութեանը պատասխանատու ընել, միւս կողմէն նոյն վիճակին մէջ գտնուած մասնաւոր առաջնորդաց հետ ուղղակի վարչական յարաբերութիւն ունենալը՝ վարչական իրաւանց ամենապարզ սկզբանցը հակառակ է։ Եթէ պաշտօնէի մը վրայ պատասխանատուութիւն կը դնես, պէտք է որ նոյն պատասխանատուութեան համեմատ իրաւունքներ ալ տաս նմա որ կարենայ իր պաշտօնը վարել. ասոր հակառակ վարուիլը գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ գործերը շփոթել և խառնակել կըլլայ ի վնաս ազգին և յօգուտ օտարին։

Եթէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսն իւր և Պատրիարքարանի յարաբերութեանց անփոփոխ մնալուն չի համաձայնիր և առաջարկեալ եղանակաւ իր իրաւասութեան սահմանը ճշդուելուն գոհ չըլլայ և ուրիշ այնպիսի պահանջումներ ընէ որք Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ազգային ժողովէն վաւերացեալ տուած ու նեցած իրաւասութեան սահմանն ընդարձակելու նկատին, Վարչութիւնը պէտք է անմիջապէս խնդիրն Ազգային ժողովոյ ներկայէ, որպէս զի ինք պատասխանատուութենէ ազատի։

Ի վերջոյ պարտք կը համարինք յաւելուլ թէ լրագրաց միջոցաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին դէմ անձնական յախուռն յարձակումներ ընելն ու եկեղեցւոյ մէջ «չլինչուրօ» կռիւներ հանելն անվայել և պարսաւելի գործ է, և Ազգ. Վարչութիւնը պարտաւոր է այդ մասին զարժանը տնօրինել։ Նմանապէս պարտք կը համարինք ըսել թէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին՝ Էջմիածնի Ընդհանուր Հայրապետին կամ Պոլսոյ Պատրիարքին անունը չյիշելը—եթէ ստոյգ է—ոչինչ նուազ անվայել և պարսաւելի գործ է, որ կը յուսանք թէ այլ ևս չկրկնուիր։

24 օգոստ. 1881 Հ. ԻՓԷՔՃԵԱՆ
Ղալաթիա Ազգ. Երեսփոխան

(*) — Վարչութիւնը կրնայ ինքզինք արդարացնել ըսելով թէ ինք Պոլսոյ թաղային գործերով այնչափ բեռնաւորուած է, որ գաւառական և ընդհանուր խնդիրներն ուշի ուշով կարգադրելու ժամանակ չունենար։ Այո՛, մեր կարծիքն ալ այդ եղած է միշտ և վերջին տասը տարուան փորձերը բաւականէն աւելի հաստատեցին ատոր հիմնաւորութիւնը։ Նախորդ Պատրիարքը քանիցս պաշտօնապէս ցոյց տուած էր Պոլսոյ գործերն ընդհանուր գործերէն զատելու կարևորութիւնը, բայց նոյն իսկ ազգային վարչական գործոց հմտութիւն ունեցող անձինք չէին ուզած կամ կրցած ըմբռնել զայն. և աւելի ցաւալին այն է որ Ազգ. Վարչութեան կազմակերպութեան օրինաց մէջ ալ այդ կէտն ըստ արժանւոյն նկատողութեան առնուած չէ. յիրաւի նոյն օրինաց 15րդ յօդուածի Բ. պարբերութիւնն իրաւունք կուտայ խորհրդականաց ի հարկին առժամանակեայ Մասնախմբեր կարգելու, բայց իրաւունք տալը պարտաւորել չէ, և համոզխորհրդական փորձով տեսնուած է թէ իշխանութիւնք ընդհանրապէս ինքզինքնին [illegible] չեն ունենար։ Բաց յայդմանէ, առժամանակեայ Մասնախմբերն, որք նոյն յօդուածի Գ. պարբերութեան համաձայն միայն զիրենք ընտրող մարմնոյն պատասխանատու մնալով պիտի գործեն, չեն կրնար այնչափ ազդեցութիւն, փոյթ և արդիւնք ունենալ՝ որչափ մնայուն պաշտօնական մարմինները։ Պոլսոյ գործերն ընդհանուր գործերէն զատելու խնդիրը վարչական մեծ խնդիր մ՚է և արժանի՝ Ազգ. Ժողովոյ և Վարչութեան լուրջ ուշադրութեան։

ՄՆՋՊՈՒՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԱՂՋԿԱՆՑ

—

Վարժարանիս երրորդ տարւոյ շրջանը կ՚սկսի յառաջիկայ սեպտ. 1։

Ազգայինք որ կուզեն իւրեանց օրիորդներն յանձնել վարժարանիս խնամոց և կրթութեան, թուականէս սկսեալ կարեն դիմել ամեն աւուր ցկէս օր առ Տնօրէնութիւն, որ պատրաստ է նոցա հետ բանակցիլ գիշերօթիկ և ցերեկեայ աշակերտուհեաց ընդունելութեան պայմանաց վրայով։ Նախակրթարանի դասախօսութիւնք կ՚սկսին ամսագլխէն, իսկ ուսումնարանին յաջորդ երկուշաբթի օր սեպտ. 7ին։

24 օգոստ. 1881 Հիմնադիր Տնօրէն
Իճատիէ Մ. Ս. ՄՆՋՊՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱՐԱՆ

—o—

Այս կրթարանն հաստատեալ է 1876 յուլիսի 1ին, և իբրև երկրորդական (secondaire) վարժարան վաւերացեալ է Հասարակաց կրթութեան նախարարութենէն։

Երկրորդական վարժարանի մէջ աւանդելի բոլոր ուսմունք և, բաց ի Հայ. Գաղղ. և Թուրք լեզուաց, նաև Անգղ. և Յունարէն լեզուք կ՚աւանդին աստ, — վերջինն առանձին պայմանաւ։

Կրթարանս յատուկ բժիշկ մ՚ունի, Տ. Ճելալ Էֆէնտի, որ նաև առողջաբանական դասեր կը խօսի կիւրակէ օրերն։

Կրթարանիս Զ. շրջանն պիտի սկսի յառաջիկայ Բշ. օր, 24 օգոստոս, և դասախօսութիւնք՝ յաջորդ հինգշաբթի։

Նոր աշակերտք կ՚ընդունուին նոյն ժամանակէն։

Օգոստ. 24էն սկսեալ ամեն օր, մինչև կէս օր, Տնօրէնը պատրաստ է ընդունիլ ծնողաց և այլոց այցելութիւնն։

Հիմնադիր—Տնօրէն
1881 օգոստ. 13 Ց. ԳՈՒՐԳԷՆ
յՕրթաքէօյ

Ը. Զ. Դ.

Թէ՛ ուսման և թէ բարոյականի մասին վկայեալ դաստու մը կայ պատրաստ՝ Թուագիտութեան, Տոմարակալութեան և Աշխարհագրութեան դասախօսութեանց համար։

Հարկ եղած առեն պէտք է լրագրոյս գրասենեակը դիմել։ 7

ՏԷՄԻՐՃԻԱՓՈՒԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ
ԾԽԱԽՈՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ի Պոլիս Պալըք Բազար 165

—

Պատիւ ունիմք ծանուցանել մայրաքաղաքիս և գաւառաց ժողովրդեան թէ՝ մեր ծխախոտի Պոլսոյ գործարանն և վաճառատունն այժմ փոխադրած եմք ի Պալըքբազար թիւ 165 Խաղճըլար փողոցի դէմ։

Մեր ծխախոտներն, որ արդէն մեծ ընդունելութիւն գտած են ամեն տեղ, այս առթիւ գոհացուցիչ պիտի խնայեմք տեսակներն աւելի ևս ազնուացնելու և գիներն միշտ չափաւոր պահելու, որոց ստուգութեանը փորձով պիտի վկայեն ազնիւ յաճախորդք և յանձնարարողք։

ՏԷՄԻՐՃԻԱՓՈՒԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 25 օգոստ.

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
Օսմ. լիրան 100 ղրուշի հաշուով

Լոնտրա 3 ամիս, պրկ 108, 7 1/2		առ Անգլ. Լ.
Փարիզ 3 » Ֆր. 23,35		առ Օսմ. Լ.

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ		18,16
» » բացուեցաւ		18,16
» » կէս օրին		18,18
		Անգլ. լիր.
Սօսիէթէ Ժէնէր. 6 0/0	»	5,12
» Օթոման	»	4, 5
Կ. Պոլսոյ Պանքան	»	12,24
Քրէտի Ժէնէրալ 6 0/0		6,15
Փոխ. 1863 (Մութօն) 6 0/0	Ֆր.	90,
» 1865 (») 6 0/0	»	91,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	»	90,
» 1872 (Գօն տիւ Թրէզօր)	»	29 50
» 1873 (Բինար) 6 0/0	»	89,
Ռումէլիի երկաթուղի	Ֆր.	55,
Լաւրիում	»	140,
Թրամուայ	Օսմ. լիր	400,
Թղթադրամ	»	1050
Հէվալէնամէ		72 1/2
Բէքոր		——

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն)

	Ղրշ.
Անգղիական ոսկի	109 09
Գաղղիական »	87 10
Բօլ	89 32
Գրիմից	81 10
Գաւալոն Թուղթ 8 րուպլի 62 գապէք	
Գաւալոն արծաթ (Նոր)	91 20
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7 17
Վեցնոց	126 15
Հինգնոց	207 20
Հինգնոց (անկէտ)	180
Մէթալիք	205 20
Պէշլիք	680

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

—

Լոնտրա 5 սեպտ.

Անգղ. Քօնս.	98 15/16
Օսմ. »	17 1/8
Փոխ. 1865	19
» 1869	18 5/8
» 1871	78 1/4
» 1872	30 1/4
» 1873	18 1/2
» 1877	93 3/4
Պանք Օթոման	19 1/2
Ռուս. փոխ. 73ի	89 7/8
Եգիպտ. միացեալ	78
» արտօնեալ	98 1/4
Տայրա Սանիէ	76 7/8
Փոխ. Ռօշիլտ	95 7/8
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	—, —

Փարիզ 5 սեպտ.

Գաղղ. Քօնս. 5 0/0	116 25
» » 3 0/0	85 35
Օսմ. Քօնս.	17 47 1/2
Փոխ. 1865 Ֆր.	—
» 1869	95,
» 1873	95.
Օսմ. երկաթուղի	57 75
Պանք Օթոման	744 37 1/2
Քրէտի Լիօնէ	925
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)	93 1/8
» » Արևելեան	62 7/8
Իտալ. Քօնս.	90.
Եգիպտ. միացեալ	397,50
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ	25.31

Վիէննա 5 սեպտ.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	118 05
Ռումէլիի երկաթուղի	26.

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ
1881 ՕԳՈՍՏՈՍ 18 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
ՄԻՆՉԵՒ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

ՊՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական ելքեր	Թիւ
11 15	Եէնիմահալլէէն Մէգարպուրնու, Պէօյիւքտէրէ, Քիրէճ. Թարապիա Եէնիքէօյ Սթէնեա. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար. Պէպէք. (Արնաւուտ գիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	32
11 45	Ռ. և Ա. Գավաք Եէնիմահալլէ Մէգարպ. Պէօյիւքտէրէ. Թարապեա. Եէնիք. Էմիրկեն, Ռ. Հիսար, Պէպէք. Արնավ.	34
1 15	Եէնիմահալլէէն Մէգարպ. Պէօյիւքտ. Թարապիա. Եէնիքէօյ, Պօյաճըքէօյ, Ռ. Հիսար, Պէպէք։	33
2 30	Եէնիմահ. Մէգարպ. Պէօյիւքտ. Քիրէճպ. Թարապ. Եէնիք. Սթէնեա Էմիրկեն. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնվ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ. Գապաթ։	18
3 45	Եէնիմահ. Մէգր. Պէօյիւքտ. Թարպ. Եէնիք. Սթէն. Պօյաճ. Էմիրկ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ. Սիրքէճի։ (Ուրբաթ օրերը Սիրքէճի չպիտի հանդիպի։)	32
5	Եէնիմհ. Մէգարպուրնու Պէօյիւքտէրէ Թարապեա Եէնիքէօյ Սթէնիա, Միրկէօն, Պօյաճ. Ռ. Հիսար Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ.	34
6 15	Եէնիմահալլէ. Պէօյիւքտ. Թարապիա. Պէյքօզ Բաշպ. Եէնիք. Էմիրկ. Գանլըճա. Ռ. և Ա. Հիսար. Գանտ. Արնավուտքէօյ, Չէնկէլք. Պէյլէր. Օրթաքէօյ, Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Իւսկիւտար։	1
8	Ա. և Ռ. Գավագ. Եէնիմահալլէ. Մէգարպուրնու. Պէօյիւքտէրէ Թարապեա. Պէյգօզ. Եէնիքէօյ. Էմիրկեն. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Անավուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Սթէնեա)։	20
10	Մէգարպուրնուէն Պէօյիւքտէրէ. Թարապիա. Եէնիքէօյ, Էմիրկեն, Ռ. Հիսար Արնավուտքէօյ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ։	22
	Առանձին ելքեր	
11 30	Արնավուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ։	23
12	Արնավուտքէօյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ։	2
12 30	Պէպէք. Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ։	22
1 15	Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	23
2	Արնավուտքէօյ, Գուրուչ. Օրթաք, Պէշիկ.	2
2 45	Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.	22
	Ասիական ելքեր	
11 30	Արնավուտքէօյ. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ։	1
12	Պէյքօզ, Բաշապաղչէ, Ի. փ. մահ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ, Գուզկ։	19
1	Պէօյիւքտ. Թարպ. Պէյքօզ, Բաշպաղչէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Գապաթ. (Ուրբ. ժամ 1 1/4ին)	20
2 30	Պէօյիւքտ. Թար. Պէյքօզ, Բաշապ. Ի. փ. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիկթաշ. (Բաց ի ուրբաթէ)	17
3 45	Պէյքօզ Բաշապ. Ի. փաշա մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլլի Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Սիրքէճի. (Ուրբ. օրերը Սիրքէճի չպիտի հանդիպի)։	19
8 45	Պէօյիւքտ. Պէյքօզ, Բաշապ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիք. Չէնկէլքէօյ Պէյլէրպէյ. Գուզկունճ Իւսկիւտար. (Ուրբաթ օրերը Ի. փ. մահ. հանդիպելով։)	23
11	Գուզկունճուքէն ուղղակի կամուրջ։	2

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական ելքեր	Թիւ
1 15	Գապաթաշ. Իւսկիւտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք. Պէյլ. Չէնկ. Արնվ. Գանտ. Ա. և Ռ. Հիսար, Գանլճ. Էմիրկեն, Եէնիք Բաշապ. Պէյքօզ Թարապ. Պէօյիւք. Եէնիմահ։	1
1 30	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնավ. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւքտէրէ, Մէգար. Եէնիմահ.	32
3	Գապաթաշ, Պէշիկ. Օրթ. Գուր. Արնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թար. Պէյիւքտ. Մէգարպ. Եէնիմահ.	34
5	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչէշմէ. Արնավ. Պէպէք. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկեն. Սթէն, Եէնիք. Պէյքօզ, Թար. Պէօյիք. Մէգարպուրնու. Եէնիմահալլէ. Գավագլար։	20
6 30	Իւսկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէօյ. Պէյլէրպէյ. Չէնկէլքէօյ. Արնավուտքէօյ, Գանտ. Ռ. Հիսար. Գանլ. Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտ։	23
8 10	Պէշիկ. Օրթաք. Առնավուտք. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկեն, Եէնիք. Թարապեա. Պէօյիւքտէրէ, Մէգարպուրնու.	22
9 15	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնվ. Պէպէք, Ռ Հիսար, Էմիրկ. Եէնիք. Թար, Պէօյիւքտ. Մէգար. Եէնիմահ. (Ուրբաթ օրերը Ա. և Ռ. Գավագ)	32
10	Պէպէք, Ռ Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւքտ. Մէգրպ. Եէնիմահալլէ։	33
10 30	Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկեն Սթէն. Եէնիք. Թարապ. Քիրէճպ. Պէօյիւքտ. Մէգ. Եէնիմահ։	18
11 40	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Սթէն. Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւքտ. Մէգարպ. Եէնիմահ։ (Հարաւային հովերուն Սթէնեա չհանդիպիր)։	20
	Առանձին ելք	
12 30	Պէշիկ. Օրթաք. Արնավուտքէօյ։	23
1 30	Ուղղակի »	2
2 15	» »	22
11 5	Գապաթաշ, Պէշիկ Օրթաք. Գուրուչ. Արնավուտ։	23
11 40	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ., Պէպէք։	22
12	Պէշիկթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ։	
	Ասիական ելքեր	
2 15	Իւսկիւտ, Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապաղչէ, Պէյքօզ։ (Ուրբաթ օրերը Ի. փ. մահ.)	19
9 30	Գապաթ. Գուզկ, Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Բաշպ. Պէյքօզ, Մէգր. Գավագլար։ (Ուրբ. օրերը ժամ 10ին Ի. փ. մահ.)	17
10 30	Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտիլ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Ի. փաշա մահ. Բաշապ. Պէյքօզ, Թարապ. Պէօյիւքտ։ (Բաց ի ուրբաթէ)	34
10 30	Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք.	2
11	Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկէլք. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Ի. փ. մահ. Բաշապ. Պէյքօզ։	19
11 40	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Արնավ.	1